

Tallinna Ülikooli Haridusteaduste Instituut

MÄNGIDES SÕPRADEKS!

ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSED
LASTE SOTSIAALSETE OSKUSTE KUJUNDAMISEKS
KOOEELSES EAS

*Kogumiku koostajad:
Kätlin Valge ja Jaanika Reinik*

Atlex
2020

Õppetegevuste ja mängude autorid: Anneli Aasamets, Kerli Aasa, Angelika Borunova, Ulvi Pai, Cärol Tralla, Jaanika Reinik, Kätlin Valge

Illustreerinud: Jaanika Reinik

Toimetuskolleegium: Kerstin Kööp, Tiia Õun, Lii Lilleoja

Toimetanud Ele Jaagusoo
Küljendanud ja kujundanud Irina Gron

Autoriõigus: Atlex OÜ ja autorid, 2020

Atlex OÜ
Kivi 23
51009 Tartu
Tel 734 9099
Faks 734 8915
atlex@atlex.ee
www.atlex.ee

ISSN 2228-3048

SISUKORD

HEA ÕPETAJA JA LAPSEVANEM!	4
EESSÕNA	5
1. LAPSE SOTSIAALSETE OSKUSTE KUJUNEMISE TOETAMINE „KIUSAMISEST VABAKS!“ PROGRAMMI TOEL	6
2. ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSED NING MÄNGUD LASTE SOTSIAALSETE OSKUSTE ARENDAMISEKS	8
2.1. ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSED 1,5–3-AASTASTELE LASTELE.....	9
2.2. ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSED 3–4-AASTASTELE LASTELE.....	13
2.3. ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSED 4–5-AASTASTELE LASTELE.....	15
2.4. ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSED 5–6-AASTASTELE LASTELE.....	25
2.5. ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSED 6–7-AASTASTELE LASTELE.....	30
2.6. ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSED LIITRÜHMALE	36
3. ISETEHTUD ÕPPEVAHENDID JA IDEED LAPSEVANEMATE KAASAMISEKS	40
Kasutatud kirjandus	46

HEA ÕPETAJA JA LAPSEVANEM!

Sinu käes on kogumik Tea ja Toimeta, mille seekordne number on märgilise tähendusega. Just 2020. aasta veebruaris täitub Lastekaitse Liidu programmil „Kiusamisest vabaks!“ kümme tegutsemisaastat Eestis. Selle aja jooksul on programmi kasutusõiguse saanud 481 lasteaeda üle Eesti. Aina rohkem räägitakse üksteist arvestava ja kaasava kultuuri tekkimise tähtsusest laste vahel. Lasteaias loodud head suhted peaksid kanduma ka koolikeskkonda. Lastel peaks olema pagas, mille abil saada hakkama erinevate sotsiaalsete suhetega nii koolis kui ka edaspidises elus. Programmis „Kiusamisest vabaks!“ rakendatakse kogu lastegruppi hõlmavat lähenemisviisi, keskendudes sotsiaal-emotsionaalsete oskuste õpetamisele.

Kogumikus olevad tegevused ja mängud arendavad laste empaatiat, emotsioonide regulatsiooni ja konfliktide lahendamise oskusi, õpetavad looma positiivseid ja toetavaid suhteid kaaslastega ning muutma igapäevaste õppe- ja kasvatusgevuste kaudu, mida toetavad selle kogumiku kõik tegevused, ning mille abil saab ja on võimalik lastele luua toetav kasvukeskkond, kus lapsed tunnevad end hästi ja iga laps saab võimaluse õnnestuda. Kogumikus on erinevaid tegevusi, loovmänge, liikumismänge, õppemänge, ehitusmänge ning joonistusmänge sotsiaalsete oskuste arendamiseks vanusegruppide kaupa. Kõik see annab õpetajale hulgaliselt ideid ja pakub erinevaid võimalusi, mida teha lastega nii toas kui õues. Kogumiku tegevused keskenduvad eelkõige heaks kaaslaseks olemisele ja üksteise aitamisele. Nende tegevuste kaudu omandavad lapsed mänguliselt programmi „Kiusamisest vabaks!“ neli põhiväärtust, milleks on austus, hoolivus, sallivus ja julgus. Kõik kogumikus olevad tegevused on tänuväärne abimaterjal õpetajale, mida õpetaja ise saab väga hästi kohandada lasteaia igapäevaellu, olenemata lasteaia eripärast ja erinevatest meetoditest. Kindlasti saab iga õpetaja siit palju häid ideid, kuidas viia läbi arutelusid lastega, õpetada ja toetada neid paremini erinevates suhtlussituatsioonides toime tulema.

Kogumik pakub tegevusi, millega õpetaja aitab luua keskkonda, kus laste vahel on head suhted, ja mängu, mis suunavad lapsi tunnetest rääkima, arutlema ja sõnastama oma mõtteid. Selle tulemusena kasvavad lastest avatumad ja oma tundeid julgelt väljendavad täiskasvanud. Lastekaitse Liit tänab kõiki, kes andsid oma panuse „Mängides sõpradeks! Õppe- ja kasvatusgevused laste sotsiaalsete oskuste kujundamiseks koolieelses eas“ väljaandmisel. Eriline tänu kuulub programmi „Kiusamisest vabaks!“ kauaaegsetele koostööpartneritele Tallinna Meelespea Lasteaiale ja Tallinna Ülikooli haridusteaduste instituudile. Usun, et austav, hooliv, salliv ja julge käitumine muudab maailma paremaks, ning seda saame teha üheskoos.

Vahvat koosmängimist!

Viive Rull

MTÜ Lastekaitse Liidu programmi „Kiusamisest vabaks!“ lasteaedade koordinaator

EESSÕNA

Meie, Jaanika ja Kätlin, oleme Tallinna Meelespea lasteaia Sipsikute rühma õpetajad juba kuuendat aastat. Oleme kooli saatnud kaks rühma sãrasilmseid maailmaparandajaid ja 2019. aasta sũgisel avasime oma sũdamed uutele kolmeaastastele ja nende peredele. Peame oma tũos oluliseks head koostũd ja vããrtusi, mis aitavad luua turvatunnet ning meeldiva keskkonna nii lastele, peredele kui ka meile endile. Lisaks igapãevasele rũhmaõpetaja tũole võtame aktiivselt osa rahvusvahelistest projektidest, erinevatest kampaaniatest ja konkurssidest. Kãtlin teeb lasteaias lisaks projektijuhi tũd ja Jaanika osaleb õppetegevuse tũõrũhma tũos. Jagame oma kogemusi ettekannete ning õpitubade nãol, õtleme sõna sekka lasteaia dokumentatsiooni uuendamisel ja maine kujundamisel. Tãnu juhtkonna, kolleegide ja lapsevanemate positiivsetele mãrkamistele on meil õnnestunud saada kahel aastal aasta naiskonna tiitel ja olla nomineeritud mitmel aastal Haabersti aasta lasteaiaõpetajaks. Jaanika pãlvis 2017. aastal Tallinna aasta õpetaja tiitli.

Lasteaiaõpetajatena oleme mõlemad ka programmi „Kiusamisest vabaks!“ koolitajad ja aktiivsed elluviijad oma lasteaia rũhmas. Programmi kasutamine on toetanud meile hingelãhedast vããrtuskasvatuslikku tũd, mida viime igapãevaselt lãbi oma rũhmas. Oleme vããga tãnulikud võimaluse eest jagada oma hãid praktikaid lasteaias, aga ka vããljaspool, nii rahvusvahelisel tasandil kui ka kodumaal kolleegidele ning lastevanematele. Ka antud kogumiku keskmeks on „Kiusamisest vabaks!“ programmi põhimõtteid toetavad tegevused. Oleme siia koondanud nii enda kui ka oma lasteaia kolleegide praktilisi nãiteid. Loodame, et lugejad leiavad siit inspiratsiooni ja innustust, et astuda julgelt edasi mõõda kiusamisvaba elurada. Meil on olnud suur rõõm praktiseerida programmi „Kiusamisest vabaks!“ metoodikat, põhimõtteid ja vããrtusi oma lasteaia rũhma igapãevatũos. Vããrtuskasvatusliku programmi integreerimine oma igapãevaellu on saanud meie jaoks tũõstiili elementaarseks osaks. Me peame vããga oluliseks kiusamisvaba eluteekonna loomist ja sellel jãrjepidevat liikumist. Soovime sũdamest tãnada Tea ja Toimeta meeskonda selle suurepãrase võimaluse eest jagada oma praktilist kogemust. Samuti soovime tãnada oma armsaid kolleege ja kõiki teisi, tãnu kellele see kogumik kaante vahele sai. Õpetajaamet on õks tãnuvããrsemaid maailmas, kuna nãeme otseselt oma tũõ vilju ja muutust, mida loome. Innustame kõiki laste ja nende vanematega tũõtavaid spetsialiste liituma kiusamist ennetava programiga „Kiusamisest vabaks!“ ja hoidma ennast kursis selle võimalusterohke maailmaga.

Head avastamisrõõmu ja katsetamist ning sallivust, austust, hoolivust, julgust!

Kãtlin Valge ja Jaanika Reinik

Tallinna Meelespea lasteaia õpetajad ja programmi „Kiusamisest vabaks!“ koolitajad

1. LAPSE SOTSIAALSETE OSKUSTE KUJUNEMISE TOETAMINE „KIUSAMISEST VABAKS!“ PROGRAMMI TOEL

Lasteasutuse üheks eesmärgiks on soodustada lapse kasvamist ja arenemist, samuti tema individuaalsuse arvestamist (Koolieelse lasteasutuse seadus, 1999). Selle saavutamiseks tuleb täiskasvanutel luua turvaline keskkond, kus lapse potentsiaal saab avalduda ja tõhus õppe- ja kasvatustöö toimuda. Turvatunde loomise aluseks peab olema igal lapsel tunne, et ta on oodatud ja aktsepteeritud. Lasteasutuses vastutab turvalise keskkonna loomise eest lasteasutuse personal (Vägivalla ennetamise ..., 2015), mis tähendab, et kõigilt lastega kokkupuutuvatelt spetsialistidelt oodatakse pädevust luua lapse arenguks füüsiliselt ja vaimselt turvaline, väärtustel ja positiivsetel suhetel põhinev õppe- ja kasvatustööd soodustav keskkond (Valge, 2019). Aastaks 2020 on Eestis seatud eesmärgiks kõikidesse koolieelsetesse lasteasutustesse ning 90% põhikoolidesse viia sisse teadus- ja tõenduspõhised kiusamisennetuse või väärtuskasvatuse programmid (Kiusamisvaba ..., 2017). Üheks selliseks programmiks on alates 2010. aastast Eestis MTÜ Lastekaitse Liidu eestvedamisel toimiv programm „Kiusamisest vabaks!“. Programmi toetab Haridus- ja Teadusministeerium ning see on vastavuses riiklike õppekavadega. Programmi „Kiusamisest vabaks!“ põhimõtteid saab rakendada koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava (2008) lapse üldoskuste kui kõikide valdkondlike oskuste kujunemise toetamisel.

Programmi „Kiusamisest vabaks!“ eesmärk on vähendada kiusamiskäitumise poolt negatiivselt mõjutatud laste arvu eelkoolieas ja esimeses kooliastmes ning luua lastele positiivne, turvaline ja tervislik keskkond (Free of Bullying ...). Programmi põhiväärtusteks on hoolivus, sallivus, austus ja julgus, mida rõhutab programmi sümbol Sõber Karu. Tegemist on kiusamist ennetava programmiga, mis deklareerib: „Programmi kasutamisel areneb lastekollektiivis kiusamist ennetav käitumiskultuur – lapsed suhtuvad üksteisesse sallivalt ja austavalt. Nad hoolivad kaaslasest ja sekkuvad kiusamise korral, julgedes kaitsta kaaslast, kes seda ise ei suuda“ (Kiusamisest vabaks ...). Programmi sihtgrupiks on õpetajad, lapsevanemad ja lapsed, kellest kiusamise ennetustöö võtmeisikuks on õpetaja, kes vastutab, märkab, suunab, kaasab ja koordineerib grupis toimuvaid protsesse (Kiusamisest ..., 2012).

Tänapäeval teame, et kiusamine ei ole aktsepteeritav käitumisnorm, kuna sellele võivad järgneda pikaajalised määramatud negatiivsed tagajärjed, nagu depressioon ja madal enesehinnang (Ttofi, Farrington, Lösel & Loeber, 2011) või koguni osalus kriminaalsetes olukordades (Bender & Lösel, 2011). Selleks, et kiusamine ei viiks drastiliste tagajärgedeni, on oluline teadvustada kiusamise kui probleemi olulisust ja tegeleda vastava ennetustööga. Teadliku ennetustöö aluseks on aga kiusamise olemuse mõistmine. Kiusamine on sõna, mis tekitab inimestes valdavalt emotsionaalse reaktsiooni, kuna on seotud isiklike kogemustega ja paljuski lapsepõlvemälestustega. Olles kiusamist kogenud või seda eemalt pealt näinud, taaselustuvad need kujutluspildid, kui kuuleme mõnest kiusamise juhtumist meediakanalite kaudu või puutume sellega lähemalt kokku oma igapäevaelus. Teadusmaastikul on kiusamist kui fenomeni uuritud vaid viimase neljakümne aasta vältel. Norra